

ГЕРОЇЗАЦІЯ ОБРАЗУ ДНІПРА В БИЛИНАХ КІЇВСЬКОГО ЦИКЛУ

У статті висвітлюється проблема героїзації образу Дніпра в билинах Київського циклу. Порушуються дискусійні питання термінології та її побутування на території України.

Ключові слова: Дніпро, билини, образ, міфологія, епос, герой-богатирі.

Історія дослідження билин в українській фольклористиці не має великого віку. Адже багатьма російськими вченими пропагувалася думка про те, що билинна традиція здобуток виключно російської усної народної творчості (теорія Погодіна). Головні наукові розвідки, що запречували таку позицію російських вчених, припадають на кінець XIX – поч. XX ст., а саме це праці таких вчених: Росії – О.Міллера, О.Веселовського; України – М.Драгоманова, М.Петрова, М.Шашкевича, О.Потебні. Але найвизначнішим аналізом билинного епосу в українській фольклористиці і досі залишається дослідження М.Грушевського, що увійшли у його працю "Історія української літератури"¹.

В билинах образ Дніпра оспіваний народом нарівні з головними образами-персонажами епосу. Особливо часто зустрічаємо звертання до образу великої ріки у ряді варіантів билин про Сухмана². Характерно, що навіть у цьому "пізньому" циклі, при описі мандрів богатиря билинні аєди й рапсоди постійно змінюють не лише власну назву Дніпра, а й її визначення стосовно певного граматичного роду. Так, наприклад, за сюжетом варіанту билини "Сухман", богатир вирішує поїхати за білою лебідкою для князя Володимира з його гридниці до "матінки Непри-ріки". Що таке "ожіночнення" назви Дніпра не випадкове, підтверджує й весь останній текст твору: герой "під'їжджає до Непри-ріки", веде з Непрою розмову і та йому відповідає; Сухмантій скаче через "Непру-ріку" на своєму доброму коневі, б'ється з татарами на її берегах, три останні недобитки – погані татарове біжать від нього до тої ж Непри, герой їх знаходить, добиває. У варіанті билини "Про богатиря Сохматія Сохматійовича" (того ж Сухмана), описуються події, пов'язані з "матінкою", "славною" але вже не "Непрою", а "Непрікою". Лише у творі "Суханьша Замантієв" богатир їде вже до "бистрого Дніпра," "бистрий Дніпр" несе на собі "крековий ліс", добрих коней, риє вири, богатир спілкується з ним тощо.

На відміну від В.Проппа й Б.Путілова, М.Грушевський вважає билини про Сухмана не "старшим епосом", а відгомоном "забутого у нас, героїчного дружинного епосу, що доживав свій вік у переходових століттях XV – XVI ст."³ Ці варіанти билин, вважає Грушевський, стосуються того ж таки давнього Київського епічного циклу. Витоки билинної назви Дніпра – "Непра, Ніпра" цікавили багатьох дослідників. Зокрема Б.Соколов вважав, що билинна Ніпра (Непра) відбила на собі образ річки Непрядви, притоки Дону, де сталося Мамаєве побоїще, що вплинуло на зміну форми "Дніпр"⁴. Все ж, зважаючи на те, що записані ці билини були у віддалених від Київської землі місцях, зокрема на території північної Росії, можемо допустити таку заміну ще результатом незнання північними жителями традицій "південноросійських", тобто українських. Російські носії билин не знали і не розуміли українського народного ставлення до ріки як до "Дніпра-батька", тому, можливо, й могло вродитись оте невизначене: "Непра" чи "Ніпр-ріка". Можливо також, що невизначеність назви стосується світоглядних позицій українців дуже раннього періоду їхнього життя, коли справді власна назва ріки була не визначена, як і граматична родова належність її назви. Це можуть стверджувати сповнені ще анімістичних світоглядних позицій описи ставлення богатиря до ріки, як до живої істоти, з якою можна розмовляти, спілкуватися. Сама ріка, як давньогрецький Скамандр з Гомерівського епосу, або ріки зі "Слов о полку Ігоревім", можуть допомагати героям і шкодити ворогам.

Як відомо, епічні герої наділені народом незвичайною фізичною силою, та це не звичайна

епічна гіпербола, бо київські богатирі за літописами, справді були людьми сильними. Разом з тим, як і давні греки, українці шанувались у понятті "калокагатій" (від *calos* – красний, *agatos* – благородний). Епічні герої, крім того, не різко виділялись у билинах з народного гурту. Фантазуючи, народ зближував своїх героїв зі звичайними людьми, наділяючи їх почуттями й переживаннями. Так, мотиви тривоги в билинах супроводять не лише тему боротьби й оборони, а й тему народження богатирів, зокрема улюбленого народного епічного героя – Добрині. У билинах він займає місце найближчого родича князя Володимира – його дядька чи, частіше, племінника.

Укладачі збірника билинних текстів 1958 р., фольклористи В.Пропп та Б.Путілов, чомусь не включили до складу упорядкованих ними оповідей про Добриню записи текстів про його народження, а одразу звернулися до билинних описів його геройчних діянь. Між тим, саме тексти про народження Добрині, досконально проаналізовані М.Грушевським, містять чимало матеріалів, що підкреслюють київське коріння героя, в тому числі через постійне використання складачами билин поетичного засобу прямої форми психологічного паралелізму. Першою паралеллю якраз виступає образ збуреного Дніпра, на береги якого вибігають стривожені народженням богатиря казкові істоти:

1. Кричав лев-звір по звіриному.
Посипались кругі красні бережечки,
Замутилася мати Ніпра-ріка –
Зачули народження Добринине...
Так в ту пору родився Добриня-князь...
2. Прибігає лютий скімен к Дніпру-ріці,
Стає він собака, на задні лапи.
Зашипів він, вор-собака, по-зміїному...
Від того реву звіриного
Бистрий Дніпро-ріка схвилювався,
З крутим берегом Дніпро-ріка порівнявся...
3. Наперед біжить, собака, лютий індрик-звір...
Підбігає, собака, до бистрої ріки,
До тої річенъки ,
До бистрого Дніпра.
Засвистав, загаркав по-звіриному,
Зашипів він, собака, по-зміїному.
Від того наша Ніпрочка схвилювалася,
З дубів верхи поломилися...⁵

Особливий інтерес у наведених рядках викликає не лише образ "збуреного" Дніпра, але й мотиви з'яви на його берегах неймовірних звірів: індрика, скімна, та, в окремих варіантах, "стафіль"-птаха. На час створення билин ні молодих левів-скімнів, ні стафілів-страусів на берегах Дніпра не водилося. Їх залучення до опису народження Добрині – своєрідний поетичний засіб звеличення, підкреслення виключності події народження богатиря, що, на думку складачів і виконавців билин, має всесвітнє значення. У київські билини ці образи могли бути занесені з грецьких, болгарських та візантійських писемних джерел, особливо ж з книг Старого Й Нового Заповіту, де звертання до цих зооморфних образів було звичним.

Головними серед подвигів Добрині билини називають змієборство. Змій чи Зміїха в київському епосі – істоти водяні, справжні господарі вод. Звичайно ці мотиви засвідчують належність таких творів до числа міфологічних, де подібні дива, антопоморфно-зооморфні чудовиська, вимагають протистояння героїв-богатирів. Але, поряд з цим, билинам властивий певний реалізм, у тому вигляді як вони дійшли до наших днів, вони не могли не порушувати загально важливих для народу подій. В цьому відношенні змій, з яким бореться богатир, не просто міфологічна істота, а втілення тривог, породжених як родинними, так і суспільними зрушеннями кінця другого тисячоліття. На зламі тисячоліть, коли й створювався епос, голов-

ними, особливо болючими для нашого народу подіями були зміна віри й численні нескінчені війни. Переплітаючись, такі мотиви відтворювали на основі залишків міфологічних вірувань, справжній небуденний трагізм життя. Дії в билинах незмінно прикріплюються до центру країни, Києва і долі князя-хрестителя Володимира. Київ, як об'єкт боротьби-оборони – святиня народу, його оборонці – перші святі у християнському пантеоні, а змії, збурена природа, обставини – символи різного роду завойовників, руйнівників. Дніпро ж – знак родинний, об'єднуючий давньокиївських богатирів у лави захисників батьківщини.

Боротьба зі зміями, ворогами – головне призначення билинного Добрині: він звільнює Київ від Змія, повертає Володимиру племінницю Забаву, бореться й перемагає чарівницю Маринку і не лише завдяки фізичній силі, а й силі духу – "вежеству", тобто освіченості й вихованості, стриманості, шані до людей і мистецтва, дипломатичним здібностям. У одному з варіантів билини "Добриня і Змій" (правильніше було б її назвати "Добриня і Зміїха") записаній Гільфердінгом на початку 70-х років ХІХ ст. біля північного Петрозаводська, мати Добрині виступає як сторожиха старих поганських традицій. Вона просить свого повнолітнього сина не нищити старих звичаїв і природу (не їздити далеко від рідного дому, не топтати задля забави маліх зміючок, не розоряти їхніх нір, і, головне, не їздити до "Пучай-ріки", не купатись у її бистрих водах). Добриня не послухався матері, скupався в "Пучай-ріці", переплив її вогняні струмені і зустрівся з лихом – триголовим Змієм, вірніше, Зміїху, від якої богатирю довелося рятуватися, пірнувши "від бережка до бережка". Беззбройний він врятувався від Зміїші лише уклавши з нею угоду – сотворивши "записи велики" за якими вони зобов'язувалися більше не зустрічатися і не битися, не творити кровопролиття між собою. Натомість підступна Змія краде у князя Володимира його "племнічку" Забаву. Прибувши в Київ, Добриня віддає свого коня якомусь "паробку", потрапляє на князівський пир, три дні безпробудно п'є-гуляє і лише після того як князь закликає князів, бояр, богатирів і волхвів, а згодом і самого Добриню добути "племнічку улюблену", Добриня йде до зміїних нір, бачить, що там сидять численні полонені "бояра", "князя" і навіть "могучі богатирі"⁶. В образі "Пучай-ріки" багато хто з етнографів та істориків вбачають річку Почайну – притоку Дніпра, в усті якої відбулося хрещення киян. Отже, заклинаючи сина не купатися в її водах, особливо голим, мати намагається огородити сина від християнських звичаїв, а мотив угоди між Добриною та Зміїху і її порушення нагадують символічну поетизацію релігійних християнсько-язичницьких незгод.

Досліджуючи героїчний епос, Путілов зазначає, що "в билинах немає картин іга, віki якого були реальністю російської історії"⁷. Між тим, в билинах про Добриню таки говориться навіть про данину, що її змушені були платити князі Орді. Образ полону, в якому сидять володарі й герой, дозволяє згадати реальні події часів татаро-монгольського іга, коли спадрі полон захойовників складали навіть представники високих боярських родів:

Много множества да полонов сидит,
Полона сидят да все российские,
А й сидят- то там да князи, бояра,
Сидят русские могучи богатыри⁸.

У варіанті билини "Добриня і Василь Казимирович" конкретно згадується й про саму данину, яку князі змушені були платити ворогам. До того ж, билина перелічує навіть склад цієї данини за дванадцять літ: по сорок возів "чиста серебра", "красна золота" і "скатних перлів", сорок сороків ясних соколів і чорних соболів, сорок сивих жеребців, тощо⁹. У цій билині Добриня їде до царя Батура, грає з ним у кості й карти, змагається і перемагає у стрільбах з луку, побиває татар і навіть повертає данину Володимир-князю. Описана в билині шапка – "ковпак землі грецької", за допомогою якої Добриня перемагає Зміїху, може символізувати могутність християнської віри, що прийшла на Русь із "землі грецької" через Візантію¹⁰.

Билини, записані на східному березі Білого моря в с. Зимня Золотниця А.Марковим, складають збірник з 116 творів, виданий у 1901 році. Серед кількох в ньому нових сюжетів зустрічається твір "Бій Добрині з Іллею Муромцем". У ньому говориться, що Добриня займається мисливством, стріляє білих лебедів та сірих качечок. Більш нічого "водяного" в билині немає, зате тут зустрічаємося з наступними текстами, які подаємо у дослівному вигляді:

1. Да пошла же про него-то (Добриню) слава великая...
Да по всей земле, по всей украинке...
2. Еще нет-то такого борца (Иллі) по всей земле,
Да по всей-то земле, по всей украине¹¹.
Трохи пізніше у тексті зустрічаємо й наступне:
Я того же города-то Мурома
Еще сильни казака да Илья Муромец¹².

Побившись-помирившись, оповідає далі билина, "побратались братаны да похрестовались" – Ілля став хрещеним батьком Добрині, вони поїхали до Києва, де їх ласково зустрів Володимир стольно-кіївський.

Не дивлячись на ясні рядки про Україну, хоч і передані російськими записувачами й друкарями билин з малої літери, з далекого Білого моря долинають згадки про наш край. Можливо, що такі тексти засвідчують не просто знання північних поморців про Україну, а засвідчують українське походження когось із родини Крюкових, від якої записані билини. У такому випадку для Крюкових, Україна справді – "вся земля", а богатир Ілля – "сильний козак". Можливо також, що Крюкови запам'ятали тексти, передані кимось з українців, який справді знатав початкові тексти билин українською мовою.

Одними з найдавніших в героїчному епосі вважаються билини про богатиря Іллю Муромця, відомі у 15 варіантах¹³. Пісні про нього складатися протягом віків, та найдавніші з них ті ж таки вчені Б.Путілов і В.Пропп ладні віднести лише до XVII ст. Все ж, з думкою дослідників про те, що цей богатир у билинах зображується старим, "з сивою бородою, що розвівається по вітрові", погодитися не можна, як і з тим, що походить богатир можливо з північноросійських місць з-над річки Оки, де й у нинішній Володимирській області є місто Муром¹⁴. Ці твердження заперечуються широкою відомою билиною "Зцілення Іллі Муромця", яка видрукувана цими ж-таки дослідниками у вже згаданій книзі. У цій билині йдеться про Іллю, що 30 років сиднем-сидів, бо був хворий на ноги. Чудесно зцілений трьома старцями, перше, що він робить – йде до Дніпра, "Непри-ріки", й, пробуючи силу, намагається загатити її власноруч вирваними дубами. Це Іллі майже вдається, бо вода в річці почала "худо" текти. Та йти йому до Дніпра, зробивши круг через Оку, було б занадто далеко, і співцям билин довелося б скласти хоч кілька варіантів билин про цей похід. Але ж таких мотивів серед билин про Іллю немає. Так що все, що стосується подальшої долі героя, його боротьби з Соловієм-розвбійником, зустрічей з князем Володимиром, розгромом і полоненням ворогів відбувалося таки на Подніпрянщині. Тому й у подальших билинних оповідях про Іллю Дніпр-ріка не просто вранішня вода, якою вмивається богатир. Рідна ріка опосередковано допомагає йому спостерігати за спокоєм рідної землі, вчасно попереджуючи про небезпеку:

Від сна Ілля пробуждується.
Виходив Ілля з білого шатра,
Пішов Ілля на Дніпр-ріку
На Дніпр-ріку умиватися,
А сам дивиться в чисте поле...¹⁵

Отже, йдеться не про звичайний територіальний об'єкт. Поетично підсиленій фольклорним епітетом "бистрий", образ Дніпра у варіантах билин про уособлення зайшлого зла – Калина-царя та його "силу невірную", виступає як відповідник сили богатиря, а "збаламучений Дніпро" – символ тривоги перед нашестям "невірних".

Як пише у своєму дослідженні, присвяченому образу Іллі О.Афанасьев, народ довго не відмовлявся від заповітів предків, від тверджень, які підказувала йому мова; він несвідомо вносив їх в галузь нової християнської релігії...старовина ця проникала увесь стрій його мови, а разом з тим і всі його погляди на життя і природу; кожен день, кожен час вона нагадувала йому про себе у тисячах тих слів і зворотів, без котрих він не вмів й не міг висловлювати свої думки¹⁶. Йдеться також про можливе поєднання в образі богатиря властивостей язичницько-

го Перуна і християнського Іллі-пророка, яким, вважає дослідник, народна фантазія надала подібних рис¹⁷. Про подвиги й чудеса святого Іллі оповідається і в Біблії в першій Книзі Царів, і на початку другої, де, зокрема від Іллі, як і від Перуна, залежить дощ – символ плодоріддя землі:

"І минуло багато днів,
і було Господнє слово до Іллі
третього року, говорячи:
"...Я дам дощ на поверхню землі"¹⁸.

Ім'я Іллі згадується в епосі інших народів. Зокрема німецький "Тідрексаз" та його дослідники допомагають уточнити походження богатиря саме з міста Мурома-Моровська Чернігівського князівства¹⁹.

У билинах про третього давньокиївського богатиря, Олексу Поповича, з доступних для автора цієї роботи варіантів, конкретних текстових звертань до образу Дніпра не виявлено. Можливо це можна пояснити походженням богатиря, не з Київської, а з Ростовської землі. В.Шевчук вважає цей образ запозиченням з обласного епосу, де богатир відомий під іменем Олекси Левонтійовича, ростовського єпископа, що знищував поганство у Ростові²⁰. Героєм обласного, зокрема Чернігівського епосу, в билинах є, на думку Шевчука й образ богатиря Дуная. З цим можна було б погодитися, коли б не мотиви пошуків героя дружини, боротьби з нею й за неї, які об'єднують всі твори цього циклу і більшістю дослідників епосу вважаються одними з найбільш архаїчних²¹. До того ж, більшість варіантів билин про Дуная мають ще один мотив, пов'язаний з міфологічною топонімікою мотив походження назв, зокрема назв рік та відтворенням у понятті "Дунай" втілення усіх рік. Останнє – взагалі характерна особливість українського словесного фольклору. Оскільки В.Шевчук, адресуючи своє дослідження переважно сучасним дітям, вибрав варіант билини про Дуная, де цнотливо уникаються подробиці його змагання з непокірною дружиною – "поленицею", звернемося до варіантів, розглянутих М.Грушевським, який взагалі вважає, що билинний Дунай скоріше за все також стосується обласного епосу, от тільки західноукраїнського²².

Отже, на пиру у князя Володимира змагаються у стрілецтві з луку Дунай і його дружина. Треба було стрілити так, щоб стріла пройшла по вістрю ножа й трапила у срібний перстень на голові у когось з подружжя. Тричі стріляє дружина Дуная, влучає і просить Дуная не стріляти, бо він стріляє гірше за неї і може її вбити, а вона вагітна, в череві у неї чудесна дитина: "по лікоть ручки в золоті, по коліна ніжки в сріблі, по косочках її густі звізді, на кожній волосиночці по округлій перлиночці, позад його світливий місяць, з очей блище красне сонце". Та Дунай не зважає, стріляє, вбиває дружину, за цим роздирає її черево, бачить незвичайне дитя і кидаеться на власний список. Так з крові Дуная потекла Дунай-річка, а з його жінки – друга²³. (Відомий також подібний варіант билини, де йдеться про те, що з "іхньої крові християнської потекла Ніпра-ріка вглибину на двадцять сажнів, а в ширину на сорок сажнів").

На перший погляд, романтичність сюжету твору дозволяє віднести пісню про Дуная до числа пізніших новелістичних билин з казковим сюжетом, коли б не матеріали Галицько-Волинського літопису, у яких, під роками 1280 і 1282 згадується воєвода Дунай, як один з найвизначніших людей Волинського князівства за часів Володимира Васильковича. Давніми є й мотиви походження рік, у цьому випадку з крові людської. Давнина билини засвідчена й родовою невизначеністю імені Дніпра – Непри, про що вже говорилося вище. Крім того, в уявленнях давніх українців Дунай – складник сакральної топографії країни. За багатьма легендами, записаними у XIX – XX ст. Дунай – символ води взагалі, пов'язаний з думкою про перехід від земного до потойбічного існування, символізує далекі незвідані краї, відтворює міфологічне бачення змін одного стану на інший. Приміром, це стосується соціального стану дівчини-жінки у весільних традиціях. Значення Дунаю як кордону між двома світами найбільш повно виявляється при розгляді тем і мотивів українського родинного фольклору. У козацьких піснях Дунай найчастіше символізує розлуку. Широко відома й у наші дні вдовина пісня про синів-корабельників розповідає про те, як колись втоплені вдовою – "пущені на Дунай" діти, Василь та Іван, на кораблі повертаються до неї, сватаються до неї та її дочки. Гріх матері, пов'язаний з Дунаєм-водою, повертається до неї ж гріхом дітей. Такі пісні широко

побутоють на Волинському Поліссі. Варіанти пісень, відомі з записів С.А.Китової та Ю.І.Смирнова у 1986 році видані М.І.Толстим у збірці "Славянский и балканский фольклор"²⁴. Образом Дунаю-ріки сповнені колядки й щедрівки, історичні пісні, коломийки, казки й не казковий оповіданельний фольклор. Скрізь цей образ використовується як символ чужини, далекого краю, вирію, смутку й небезпеки. Слово "Дунай", вважає О.Афанасьев, було не лише власним іменем відомої ріки, але використовувалося для визначення взагалі великих і малих рік ("за ріками, за дунаями") а, отже, стосується й Дніпра. Як уже згадувалося вище, образи Дунаю та Дніпра – свідки ототожнення народом людини й природи: богатирі та їхні дружини по смерті розливаються широкими і славними ріками²⁵.

Головним дніпровським міфом вважається оповідь про запряженого у плуг Змія, якому не давали напитися дніпрової води аж до закінчення оранки Змієвих валів. Образом Дніпра – великої й могутньої ріки, що впливає на життя людей, сповнений фольклор не лише України, а й інших слов'янських країн. Дніпро – головний і універсальний символ України, з яким пов'язане осмислення Батьківщини. Цей образ мав би стати геральдичним знаком, увійти до складу герба України. За народними уявленнями українців Дніпро поруч з першоджерелами життя – повітрям, землею і вогнем займає місце уособлення стихії води. Дніпро у народній творчості – головне джерело життя, з ним пов'язані уявлення українців про рід, батьківщину, Україну, державу.

Студіювання билин й до наших днів ще далеко не закінчене, а в сучасній Україні лише починається, зокрема з боку їхньої належності до числа творів власне українського фольклору (бо, наприклад, В.Жайворонок, укладач новітнього видання "Знаки української етнокультури". – К., 2006, взагалі не звертається до терміну "билини").

Розглянутий матеріал – лише невеличкий фрагмент, в якому поставлені питання дніпровських мотивів епосу.

¹ Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: Підручник. К., 2001. – С.257.

² Былины. В 2 т. Под ред. В.Я.Пропла, Б.Н.Путилова. Т.1. – Москва, 1958. – 564 с.

³ Грушевський М.С. Історія української літератури. У 6 т. – Т. 4. – К., 1993. – С.303.

⁴ Там само. – С.147.

⁵ Там само. – С. 290.

⁶ Былины. Вказ. праця. – Т. II. — С.36 – 46.

⁷ Путилов Б. Н. Русский и южнославянский героический эпос. – Москва, 1971. – С.118.

⁸ Былины. Т. I. – С.46.

⁹ Там само. – С.77.

¹⁰ Там само. – С.510.

¹¹ Там само. – С.60 – 61.

¹² Там само. – С.63.

¹³ Лановик М.Б., Лановик З.Б. Вказ. праця. – С.250.

¹⁴ Путилов Б.Н. Вказ. праця. – С.120.

¹⁵ Грушевський М.С. Вказ. праця. Т. 4. – С.299.

¹⁶ Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу. В 3 т.– Т.1. – Москва, 1964. – С.469.

¹⁷ Там само. – С.469.

¹⁸ Біблія. Перша кн. Царств. 18:1.

¹⁹ Лановик М.Б., Лановик З.Б. Вказ. праця.

²⁰ Українські билини. – К., 2005. – С.65 – 69.

²¹ Мелетинський Е.М. Происхождение героического эпоса. – Москва, 1963. – С. 260.

²² Грушевський М.С. Вказ. праця. Т. 4. – С.143 – 144.

²³ Там само. – С.146.

²⁴ Славянский и балканский фольклор. – Москва, 1981. – С.176 – 242.

²⁵ Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу. В 3 т.– Т.1. – Москва, 1964. – С.220.

В статье рассматривается проблема героизации образа реки Днепр в народном творчестве, особенно у былинах Киевского цикла.

Ключевые слова: Днепр, былина, героический эпос, мифология, герои-богатыри.